ДЕФІНІЦІЇ МІСІОНЕРСЬКОГО ДИСКУРСУ КРІЗЬ ПРИЗМУ СУМІЖНИХ ПОНЯТЬ ТЕОЛОГІЧНОЇ ЛІНГВОДИСКУРСОЛОГІЇ

ЧЕРХАВА О. О.
Національний університет "Львівська політехніка"

У статті розглянуто релігійний дискурс як міждисциплінарне явище, наведено різні класифікації релігійного дискурсу в сучасній лінгвотеології, визначено позицію місіонерського дискурсу у цих класифікаціях, проаналізовано мовні й позамовні фактори творення місіонерського дискурсу, представлено змістову (інформаційну), композиційно-графічну та функціонально-стильову модель місіонерського дискурсу, сформульовано робоче визначення місіонерського дискурсу на основі властивих йому архітектонічних компонентів: змістового, композиційно-графічного, функціонально-стильового.

Ключові слова: релігійний дискурс, лінгвотеологія, місіонерський дискурс, змістова (інформаційна) модель, композиційно-графічна модель, функціонально-стильова модель.

В статье рассматривается религиозный дискурс как междисциплинарное явление, приведены разные классификации религиозного дискурса в современной лингвотеологии, определена позиция миссионерского дискурса в этих классификациях, проанализированы языковые и внеязыковые факторы создания миссионерского дискурса, представлена содержательная (информационная), композиционно-графическая и функционально-стилевая модель миссионерского дискурса, сформулировано рабочее определение миссионерского дискурса на основе свойственных ему архитектонических компонентов: содержательного, композиционно-графического и функционально-стилевого.

Ключевые слова: религиозный дискурс, лингвотеология, миссионерский дискурс, содержательная (информационная) модель, композиционно-графическая модель, функционально-стилевая модель.

The article deals with the religious discourse as an interdisciplinary phenomenon. It provides the different classifications of it in modern linguistic theology and defines position of missionary discourse in these classifications. It analyzes linguistic and extralinguistic factors of creating the missionary discourse. The substantial (information), compositional and graphical, functional and stylistic patterns of it are represented. It also describes the working definition of the missionary discourse on the basis of inherent architectonic components: substantial, compositional and graphical, functional and stylistic.

Key words: religious discourse, linguistic theology, missionary discourse, substantial (information) pattern, compositional and graphical pattern, functional and stylistic pattern.

Сучасна лінгвотеологія зорієнтована на вивчення таких дискусійно-проблемних питань, як зв'язок мови і релігії загалом (О. К. Гадомський [8; 9], Н. Б. Мечковська [30], О. О. Чернобров [41], D. Crystal [54], W. Downes [55], J. A. Fishman [77]) та термінологічні дефініції релігійного дискурсу як інституційного дискурсу (В. І. Карасик [17; 18], Т. О. Ширяєва [46], О. Г. Ясиновська [48]), фідеїстичного дискурсу (Н. Б. Мечковська [30], О. О. Черхава [42]), проповідницького дискурсу – складової метафізичного дискурсу (М. Б. Зуєв [13]), релігійно-популярного дискурсу (Ю. В. Очередько [31]), дискурсу сповіді (О. С. Пригаріна [33]) зокрема.

Навіть попередній огляд наукової літератури щодо термінологічної невпорядкованості релігійного дискурсу свідчить, що і донині у теологічній лінгводискурсології спостерігається плутанина не лише у функціонуванні власне терміна, яким позначають здебільшого суміжні поняття, а й немає чіткості у розмежуванні його типів і видів. Окреме, і дотепер не вирішене

питання, стосується того, яке місце у наявних класифікаціях релігійного дискурсу посідає місіонерський дискурс, насамперед, у якому співвідношенні перебувають ці поняття? Відповідь на цю проблему спробуємо надати у пропонованій статті, актуальність якої зумовлена необхідністю систематизації наявних класифікацій і дефініцій релігійного дискурсу, передусім уточнення місця місіонерського дискурсу в наявних типологіях і видових диференціаціях.

Мета статті – представити різні дефініції місіонерського дискурсу в контексті суміжних з ним понять та надати найбільш коректне його науково вмотивоване визначення.

Завдання:

– охарактеризувати аспекти вивчення релігійного дискурсу як міждисциплінарного явища;

– представити класифікації релігійного дискурсу в сучасній лінгвотеології;

– визначити позицію місіонерського дискурсу у цих класифікаціях;

– проаналізувати мовні та позамовні фактори творення місіонерського дискурсу;

– представити змістову (інформаційну), композиційно-графічну та функціонально-стильову модель місіонерського дискурсу;

– сформулювати робоче визначення місіонерського дискурсу на основі властивих йому архітектонічних компонентів: змістового, композиційно-графічного, функціонально-стильового.

Теологія як наука продовжує досліджувати чимало питань, основний зміст яких зводиться до аналізу феномену релігії, яку трактують як віровчення, тип світосприйняття, світогляд, науку про використання символів, знаків для залучення людей, "зв'язок людини з джерелом бутя" [40, с. 32]. На тлі осмислення релігії дослідники сформували поняття релігійного дискурсу, що має своє термінологічне поле у різних сферах гуманітарного знання. Так, термін "релігійний дискурс" витлумачують широко 1) як *релігійне* (*духовно-аналітичне*) *літературознавство* у процесі аналізу еволюції форм художньої свідомості [14], 2) як об'єкт *філософсько-релігієзнавчої рефлексії* [5] тощо, а також вузько – в аспекті його окремих жанрів, зокрема проповіді [26], молитви [47], сповіді [33], біблійного пророцтва [42; 58].

Розглянемо спершу широкий міждисциплінарний характер аналізованого феномену. Так, політологи, розглядаючи *релігійно-політичну культуру* суспільства, намагаються продемонструвати зв'язок релігійного і політичного дискурсів, які становлять певну ідеологічну систему зі спільним об'єктом впливу – масами [38]; представники релігійної конфесії, з однієї сторони, лобіюють свої інтереси через політиків, а з іншої, – політики використовують релігійні норми, догми та релігійні організації у своїх цілях; поява нових релігійних течій може вплинути на подальший розвиток політичної культури суспільства [38, с. 22–25].

Наявні також спроби класифікації релігійного дискурсу за інституційним критерієм у *журналістикознавстві*, у результаті яких виокремлено конфесіональну, богословську, релігійно-історичну та релігійно-православну журналістику [45, с. 1]. Дещо спрощене та занадто вузьке трактування цього поняття подають молоді науковці-журналісти: "релігійний дискурс – це особливий вид інституційного дискурсу, метою якого є звернення аудиторії до релігії та концепту Бога" [43, с. 82].

У *соціології* під релігійним дискурсом переважно розуміють молитву в європейській общині [77, p. 96–98]. Для цієї сфери гуманітарного знання характерним є не власне термін "дискурс", а вивчення системи вірувань у сили, які певна група людей уважає надприродними та священними, включаючи сукупність ритуалів, які виконують члени групи [57, p. 301]; а також аналіз процесів, пов'язаних із розвитком суспільства на різних етапах, та системи контролю за соціальною поведінкою індивідів і груп [11, с. 15].

Релігійний дискурс найбільш різноаспектно представлений у працях *культурологів*, які диференціюють його як свідому маніфестацію культурного розвитку природної можливості моральної оцінки [55, p. 10], як інформацію про релігійний, літературний та культурний

стани певної країни у конкретну епоху та вплив на нього його лідерів [81, p. 1–27], а також як вид духовної діяльності людини, яка стоїть на одному щаблі з моральністю, мистецтвом, наукою та іншими феноменами духовної культури [24, с. 447].

Особлива концепція релігійного дискурсу розроблена філософами, чільне місце у якій посідає нерівнозначність поглядів щодо поняття "віри" як "раціонального знання" [5], ординаторності релігійних переживань [56] та релігійно-філософського світогляду етнічних меншин [60]. Серед низки трактувань цього типу дискурсу у психотерапевтичній практиці та філософському вченні виокремлюємо такі: 1) "релігійний дискурс – це феноменологічний склад релігійного досвіду, який тісно пов'язаний із особливостями категоризації та інтерпретації подій у кожній із релігій […]; релігійні категорії та способи інтерпретації не просто виражають, а й визначають, що і як переживає людина в повсякденному житті й релігійній практиці" [75, p. 58]; 2) "релігійний дискурс – це методи, якими терапевт аналізує релігійну проблематику і створює психотерапевтичну культуру, у якій клієнти почувають свободу вираження своєї релігійної мови" [56, p. 3].

Синонімічно до терміна "релігійний дискурс" науковці вживають термін "божественний дискурс" під час аналізу протиставлення Божого мовлення та Божого одкровення з філософської позиції [72, p. 3] та при інтеграції символів "Слово" та "Світло" у значенні "Чуття" і "Бачення" [53, p. 2]. Іншими рівнозначними поняттями вважають 1) *моральний дискурс*, оскільки його сприймають як "соціальну практику, що продукує низку етичних принципів та законів, які прагнуть суперечити соціальній (та етнічній) нерівності, утиск (використання влади) чи надмірність, пиху без підстави" [там само, p. 43]; 2) *сакральний дискурс* при вивченні діахронічного та синхронічного аспектів релігійної мови в біблійному тексті і в сучасній літургії [73, p. 20–46]; 3) *суспільний дискурс релігії*, що має за мету встановити основне джерело морального авторитету та звільнитись від очевидних стандартів, критеріїв, які керують суспільним життям [65, p. 420–443].

Суперечливість викликає як протиставлення [30, с. 3–36], так й ототожнення *релігійного дискурсу* з *фідеїстичним* [42, с. 10]. Класифікуючи жанрову специфіку конфесіонально-релігійних текстів за критерієм модальності, Н. Б. Мечковська під фідеїстичним дискурсом розуміє філософсько-філологічний підхід до поняття віри у слово, що "має місце в діяльності, яка здійснюється за більшої участі логіки й інтелекту, ніж сфери релігійної та естетичної діяльності", і тим самим розрізняє відповідні терміни [30, с. 134]. Однозначність тлумачення цих понять убачаємо у праці О. О. Черхавої: "Фідеїстичний (релігійний) дискурс – це особливий вид інституційного дискурсу, який специфічно орієнтований на обслуговування комунікації, пов'язаної з релігійними уявленнями людей, відображає особливий тип спілкування, основою якого є передавання (трансляція) життєво важливих для людини і суспільства етичних смислів" [42, с. 18].

Проте, звертаючись до досліджень іноземних науковців філософської доктрини, знаходимо незбіг цих понять, навіть у самому трактуванні фідеїзму як "виняткової упевненості у вірі, яку супроводжує конкретна причина і яку використовують у пошуку філософської або релігійної правди" [72, p. 87], та як "сукупності відповідних взаємозалежних тез: 1) релігія логічно відмежована від інших аспектів життя; 2) релігійний дискурс самодостатній і не дозволяє нам говорити про дійсність; 3) релігійні вірування можуть бути зрозумілими лише релігійними прихильниками; 4) релігію не критикують" [87, p. 187]. Тут спостерігаємо ширше філософське розуміння *фідеїстичного дискурсу* з базовими взаємозалежними концептами "віра", "правда", "причина" та "істина". На відміну від більш раціональної традиції розуміння Бога в релігійному дискурсі, фідеїстичний – формується довкола питання визначення необхідності пошуку причини релігійного вірування. Власне і в самій дефініції учення фідеїзму зазначається, що останній "не є синонімом до релігійного вірування, а позначає філософський аспект юрисдикції віри у відношенні до причини" [78].

На початку XXI ст. спостерігаємо тенденцію лінгвістів до вивчення цього надзвичайно складного феномену. Так, існує спроба представити його як релігійний текст у ситуації реального спілкування [5, с. 119–121]; як явище у соціолінгвістиці, що "включає три багатократні змінні (*multiple variables*) (жанр "genre", мову "language" та релігію "religion") і три подвійні змінні (*binary variables*) (план "level", темпоральність "time" та модальність "mode"), які вирізняють автентичну мову та оброблену (*authentic and distilled language*); історичне походження кожного висловлювання та його інтерпретацію; більш аналітичне значення письмових текстів і колективність усного мовлення" [64, p. 1]; як метафоричну мову в релігійному спілкуванні, що "включає набір законів, етичних та моральних цінностей (справедливість, краса, любов, доброта), які закладають основу держави" [87, p. 43].

При вивченні релігійного дискурсу постає питання про диференціацію його типів і видів у царині лінгводискурсології. В. І. Карасик виділяє три типи категорій: тип дискурсу, формат тексту та жанр мовлення як базові характеристики тексту в комунікативній ситуації [17, с. 1]. З уведенням у лінгвістику терміна "дискурс" (З. Харріс) науковців не залишає прагнення впорядкувати його типологію в певну модель, яка б відображала суттєві відмінності між його типами. Звертаючись до праць вітчизняних дискурсологів, маємо невизначеність у розмежуванні понять "тип дискурсу", "вид дискурсу" та "різновид дискурсу". Попри вживання автором (Т. А. ван Дейк) дискурс-аналізу терміна *різновид* як ієрархічно ширшого поняття [12, с. 3], незрозумілим є використання В. І. Карасиком слова *вид* при класифікації дискурсу з позиції учасників спілкування, яким підпорядковуються буттєвий та побутовий *типи* дискурсу. Водночас учений розрізняє поняття *вид дискурсу* та *тип спілкування* [19, с. 239].

Все частіше змішують і такі поняття, як *типологія дискурсу і дискурсивна тематизація*, яку пов'язують із основними суспільними культурними сферами, що потребують розмежування певного *типу* чи *різновиду* [6, с. 82].

Розбіжність поглядів щодо вищезазначеної термінології властива також українським і російським дискурсологам XXI століття. Зокрема, представники Київської дискурсивної школи вказують на наявність *типів дискурсу* з урахуванням сфери функціонування і характеру комунікації [2, с. 12], натомість прибічники Харківської школи – за критерії виділення *типів* дискурсу обирають ті, що стосуються категорій дискурсу (адресатність, ситуативність тощо) і можуть бути розрізнені у термінах семіотичної моделі – формальних, функціональних, змістових критеріїв [44, с. 233–236]. Московська дослідниця В. В. Красних уважає, що на статус *типу дискурсу* можуть претендувати лише національний дискурс (російський, український тощо), *різновидом* якого має бути поетичний дискурс. Усі різновиди, як зазначає авторка, "не є окремими типами (у буквальному значенні) дискурсу, а лише деякими *модифікаціями* останнього, у певний спосіб "адаптовані" до тієї сфери, у якій він функціонує" [22, с. 202].

Для того, щоб представити ще один погляд, звернімося також і до іноземних джерел, у яких вже спостерігається певна ієрархія термінології. Норвезький науковець Й. Ренкема пише: "дискурсивні типи дають огляд *різновидів* форми дискурсу: письмового (*tax form*), усного (*doctor-patient conversation*), електронного (*e-mail*)" [75, p. 3]. "Модель органона" К. Бюлера включає теж три основні *типи дискурсу:* інформативний, розповідний та аргументативний. Проте сам автор зауважує, що цей поділ занадто простий, щоб бути основою для об'єднання всіх його *різновидів* [51, p. 75–164].

У найновіших працях дослідники, не знайшовши однозначних відповідей на це питання, часто ухиляються від категоричного вживання слів "тип", "вид", "різновид", замінюючи їх висловами на зразок "розрізняємо / виявляємо / виокремлюємо […] дискурс у межах […] дискурсу" [21, с. 50–52].

Звичайно, жоден із цих підходів не може претендувати на вичерпність проблеми. Спираючись на ту традицію, яка уже склалася в лінгводискурсології, спробуємо представити ієрархічну побудову типології дискурсу в широкому розумінні, а саме: домінування терміна *тип*, який включає поняття нижчого порядку – *вид* та відповідно *різновид*. *Релігійний дискурс* – це ***тип*** інституційного дискурсу (за В. І. Карасиком), який включає 1) місіонерський, 2) релігійно-популярний, 3) проповідницький та 4) пророчий ***види*** дискурсів, які, своєю чергою, можуть бути доповнені, видозмінені або ставати різновидом іншого типу, оскільки саме поняття "дискурсу" не є однорідним явищем.

1. Так, *місіонерський дискурс*, попри свій основний осередок теолінгвістику (релігійний дискурс) (В. О. Карвер [20], D. Livingstone [67], L. A. Veronis [84]), має місце як елемент *філософського* (Н. К. Гаврюшин [7], D. J. Bosch [49; 50], N. Nissiotis [70]), *психологічного* (І. Камчацький [16], K. Carr [52], A. Hart [62], R. Koteskey [66], D. G. Montgomery [69], J. Renn [76], R. Thurnwald [82]), *історичного* (М. Матковська [29], Є. М. Поселянин [32], N. Etherington [59], B. Hellinger [63], J. Thompson [81], C. Währisch-Oblau [85]), *соціологічного* (С. А. Іванов [15], А. Кроссман [23], Д. Мак-Гавран [27], J. L. Cranmer-Byng [86], A. Ungern von Sternberg [83], J. E. Wills [86]) та *культурологічного* (D. J. Bosch [49; 50], E. T. Hall [61], J.-P. Noppen [71], N. Reinhold [74]) дискурсів.

2. *Релігійно-популярний* як вид релігійного дискурсу містить низку конститутивних ознак: залучення до віровчення в певному конфесійному різновиді, адаптація основних ідей віровчення для широких мас населення, презентація віровчення в яскравих символічних зразках поведінки, адаптованих у ритуалах. Різновидом цього виду можемо вважати *популярно-теологічний дискурс* (донесення релігійних істин до нетеологів) [35, с. 2], який виформовується відповідно до носія інформації.

3. *Проповідницький* вид дискурсу як "текст, що пропонує проповідник від імені певної конфесії і містить її вчення, призначений для зміни свідомості та поведінки адресата і реалізований через відповідні стратегії і тактики, які диктують вибір мовних засобів із необхідним значенням" [36]; як "репродуктивно-конструктивна реалізація універсального ідеомовленнєвого циклу "від думки до слова" у рамках релігійного дискурсу" [13] найбільш представлений своїм ядерним різновидом – *проповіддю*, яку дослідники класифікують відповідно до 1) інституту (*церковну/позацерковну*) [34], 2) конфесії (*православну* [47], *протестантську* [4] тощо), 3) локації (*нагірна* [25]), приуроченої до певного свята (*святкова* [34], що є *апостольською і місіонерською* [39]. Цим різновидам властиве особливе дидактичне мовлення та наближення до повчання, бесіди. О. А. Прохватилова виокремлює *егзегетичну* (роз'яснювальну), *літургійну* (трактування ікон, святих, святкування чи дійства), *парентетичну* (виховну) та *панегиричну* (тематичну) проповіді [34].

4. *Пророчий (профетичний) дискурс* – вербальні та невербальні тексти, у яких формулюються знання особи стосовно подій майбутнього або ж тих, які відбуваються одночасно з актом пророцтва, але є недоступними безпосередньому сприйняттю мовця. Спираючись на комунікативну організацію цього виду дискурсу, виокремлено основні три різновиди, які відповідають культурній та релігійній традиції відношень людини з Богом, а саме: *монологічне пророцтво* (односторонні відносини), *діалогічне пророцтво* (двосторонні відносини) та *пророцтво-трилог* (поява у комунікативній моделі учня пророка) [3, с. 237]. Залежно від характеру знаковості, автор поділяє невербальний пророчий дискурс на *подійний, предметний* різновиди та *пророцтво-дійство* [там само].

На відміну від попередніх видів, *місіонерський дискурс* є хоча і доволі новим явищем у теологічній лінгводискурсології, проте вже має власне термінологічне поле. Існує спроба представити його як 1) усні та письмові тексти місіонерської літератури, де "акцент зроблено на "соціальних моральних та духовних недоліках" людства, широко потрактовано психологічні проблеми сучасників та запропоновано способи їх подолання, викладено низку морально-

етичних настанов, заборон та закликів" [37, с. 30]"; 2) "аксіологічні" тексти, які характеризуються цілеспрямованим впливом (персуазивним) на емоціональну сферу свідомості реципієнта з метою формування шкали цінностей у його когнітивній системі" [1, с. 19]; 3) "різновид проповідницького виду релігійного дискурсу" [37]. З останнім твердженням не можна погодитися, оскільки метою місіонерського дискурсу є не лише "формування віри та бажання приєднатися до конфесії проповідника", а й ціла низка інших: посилення віри, пізнання істини, звільнення від гріха, каяття, спасіння людства. Про ширше розуміння цього виду дискурсу свідчить і наявність його різновидів, а саме: *есхатологічний місіонерський дискурс*, який передбачає визначення причин, що "ведуть до кінця гріховного світу", поділ духовних процесів та людських справ на добрі та злі, вчення про майбутню долю людства, другий прихід Христа та Страшний Суд; *антропологічний місіонерський дискурс*, у якому місію розглядають як продовження справи Христа стосовно просвітництва світу через місіонера – людину, яка несе в собі світло християнського благовіщення і повинна бути готова до безлічі випробувань; *сакраментологічний місіонерський дискурс* – виховання християнського образу життя, спрямованого на передачу досвіду спілкування з Богом і власну участь у житті євхаристичної общини. Євхаристія поєднує у собі категорії сьогодення (як справжнього єднання і спілкування з Христом), минулого (як пам'яті про Хресну жертву та фізичну смерть Спасителя) та майбутнього (як есхатологічного пагону) [10, с. 10]. Відповідно, місце місіонерського виду релігійного типу дискурсу спробуємо представити у таблиці:

Таблиця 1

Види та різновиди релігійного типу інституційного дискурсу

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ДИСКУРС	РЕЛІГІЙНИЙ ТИП	№	ВИД	№	РІЗНОВИД	ТЕКСТ
		1.	**РЕЛІГІЙНО-ПОПУЛЯРНИЙ**	1.	Популярно-теологічний	Книга Богпоклоніння "Andachtsbuch"
		2.	**ПРОПОВІДНИЦЬКИЙ**	1.	Літургійний (церковний/ позацерковний)	Тексти Священної та Божественної літургії
				2.	Конфесійний (протестантський, православний тощо)	Проповідь
				3.	Локативний (нагірна проповідь)	
				4.	Егзегетичний (роз'яснювальний)	
				5.	Парентетичний (виховний)	
				6.	Панегиричний (тематичний)	
		3.	**ПРОРОЧИЙ**	1.	Монологічний	Пророцтво
				2.	Діалогічний	
				3.	Пророцтво-трилог	
				4.	Подійний	
				5.	Предметний	
				6.	Пророцтво-дійство	
		4.	**МІСІОНЕРСЬКИЙ**	1.	Есхатологічний	
				2.	Антропологічний	Агіографія
				3.	Сакраментологічний	Літургійна проповідь

Місіонерський дискурс – це вид релігійного типу дискурсу, який представлений трьома різновидами: *есхатологічним, сакраментологічним, антропологічним*, кожному з яких властива змістова (інформаційна), композиційно-графічна та функціонально-стильова модель.

Відповідно, *змістова модель місіонерського дискурсу* представлена інформативністю кожного із його різновидів, а саме: а) вченням про кінцеву долю світу та людства, яке ґрунтується на віруванні у Другий Прихід Христа, Страшний Суд та історії взаємовідносин Бога із людиною та суспільством, роз'ясненні причини неминучості кінця світу; б) створенням євхаристичної спільноти (зібрання, соборність, єдність людей) у певній місцевості, її обстановці, культурі та мові; в) богонаслідуванням, співпрацею Бога з людиною через проповіді Євангелія, коли люди можуть робити спільну справу щодо продовження місії Христа.

Композиційно-графічна модель місіонерського дискурсу передбачає особливе структурування місіонерських текстів: агіографії, місіонерської легенди, трактату, есе, літургійної проповіді, пророцтва, монографії, періодики (газети, журнали, буклети, брошури, ілюстровані листівки, рекламні тексти), які, попри нечітку формальну картину, все ж містять низку подібностей. Спробуємо розібратися, як саме місіонерський текст упорядковано у кожному з різновидів місіонерського дискурсу. Німецький дослідник Й. Шапер, проводячи паралель між текстами Євангеліє від Матвія 9: 35-11: 1, Марка 6: 6-13, Луки 9: 1-6 та Луки 10: 1-20 есхатологічного місіонерського дискурсу, зазначає, що "простий поділ епізодів на розділи без ретельного літературного аналізу не дає чіткої картини загальної структури текстів місіонерського дискурсу […]; попри низку формальних відмінностей між ними, все ж спостерігаємо основний конструкт композиційної моделі місіонерського дискурсу Narrative Introduction (вступ) – Instructions Proper (вказівки) – Narrative Conclusion (кінцівка)" [79, p. 26]. У *вступній частині*, зазвичай, міститься інформація щодо діяння Ісуса Христа (як первинного місіонера) у храмі та поза храмом; імена апостолів-наставників Ісуса. *Основна частина* передає вказівку щодо відповідальності, яку покладено на місіонера; містить акт посилання місіонера (від імені Ісуса); опис поля (місця) діяння; акт застереження та заборони з негативним емоціональним забарвленням; божественне натхнення; можливу вказівку на втечу або перехід на нове місце із роз'ясненням; вказівку на поведінку місіонера на новому місці. Загалом акт посилання місіонера можна представити так: ІДИ ДО ЛЮДЕЙ – ЖИВИ СЕРЕД НИХ – ЗДОБУДЬ У НИХ ЗНАННЯ – ЛЮБИ ЇХ – РОЗПОЧНИ НАВЧАННЯ З ТОГО, ЩО ВОНИ ЗНАЮТЬ, – ПРОПОВІДУЙ ВІДПОВІДНО ДО ТОГО, ЩО ВОНИ МАЮТЬ. У *заключній частині* знаходимо підсумки діяння місіонера (у вигляді виконаного доручення). Композиція трьох різновидів місіонерського дискурсу накладається на вищезазначений конструкт. При цьому слід відзначити, що в есхатологічному різновиді більш масштабною буде кінцівка, оскільки міститиме *есхатологічний вердикт:* порятунок чи кару, тоді як в антропологічному різновиді вбачаємо більший акцент на вступній частині з указівкою богонаслідування, а в сакраментологічному – інформаційне навантаження виконує основна частина, оскільки містить роз'яснення правил поведінки місіонера у соціумі. Спільним та незмінним залишається особливий наратив місіонерського дискурсу.

Стильова диференціація мовних засобів місіонерського дискурсу безпосередньо пов'язана з лексичним наповненням текстів. Так, антропологічному місіонерському дискурсу, представленим основним текстом, – *агіографією* (життя та чудотворення святих [68]), властивий особливий акцент на фігурі *царя* "king" як "Спасителя" (Jesus Christ): *King of kings and lord of lords* (Timothy 6: 15), *for he has all power and authority in heaven and on earth* (Matthew 28: 18)*, and he sustains all things by his powerful Word* (Hebrews 1: 3) [80, p. 422]. Для сакраментологічного місіонерського дискурсу, побудованого, зазвичай, на тексті літургійної проповіді, частотними є вживання слів на зразок *church* у значенні "local group of worshipers/congregations in a particular place", зібрання віруючих (а не "*храм*") [80, p. 117] та *convert* ("Новозверненний") – "a person who has changed religious or political beliefs": *John became a convert of Christianity when he was 17* [80, p. 154]. В есхатологічному місіонерському дискурсі, представленого текстом

пророцтва, переважає ціла низка метафоричного вживання слів *to punish* / *to save* щодо майбутньої долі людства: “to curse” (to call down evil or misfortune upon someone) [80, p. 172]: *Whoever says to the guilty*: “*You are innocent*”, *people will curse him and nations denounce him* (Proverbs 24:24); “to be blessed with” (to have the stated benefit / to have long life) [80, p. 70] та “*way*”, “*journey*”, “*trip*” не у значенні “дорога”, а “життя”.

Підсумовуючи розгляд цього складного питання, можемо зробити такі попередні висновки. Релігійний дискурс є міждисциплінарним явищем, який і досі витлумачується по-різному в гуманітарних сферах наукового знання. У сучасній лінгвотеології цей термін теж не має однозначної дефініції. Найголовнішу проблему при цьому становить його класифікація та типологія. Дискусійним також залишається витлумачення місіонерського дискурсу, який часто ототожнюють із релігійним. У цій розвідці *місіонерський дискурс* витлумачено як вид релігійного типу дискурсу, який представлений трьома різновидами: *есхатологічним*, *сакраментологічним*, *антропологічним* зі спільним наративом та відмінною змістовою (інформаційною), композиційно-графічною та функціонально-стильовою моделлю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранов А. Г. Функционально-прагматическая концепция текста / Анатолий Григорьевич Баранов. – Ростов-на-Дону : Изд-во Рост. у-та, 1993. – 182 с.
2. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации / Алла Дмитриевна Белова. – К. : КНУ имени Тараса Шевченко, 2003. – 304 с.
3. Берестнев Г. И. Сказать о Несказбнном : язык профетических текстов в русской старческой традиции / Г. И. Берестнев // II Международный научный симпозиум “Славянские языки и культуры в современном мире” : [сб. науч. тр.] / [отв. ред. М. В. Пименова]. – М. : МГУ имени М. В. Ломоносова. – 237 с.
4. Блувберг С. В. Религиозный дискурс. Структура и специфические признаки протестантской проповеди как разновидности религиозного дискурса / С. В. Блувберг // Социальная политика и социология / [отв. ред. М. Э. Елютиной, В. Н. Ярской]. – Саратов : СГМУ, 2007. – № 2. – С. 223–235.
5. Богачевская И. В. Религиозный дискурс как объект философско-религиоведческой рефлексии / И. В. Богачевская // Культура народов Причерноморья : [науч. журнал]. – Симферополь : Межвузовский центр “Крым”, 2006. – №. 79. – С. 119–121.
6. Бурбело В. С. Сучасні концепції дискурсу та лінгвопрагматичні засади дискурсології / В. С. Бурбело // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : “Іноземна філологія” / [гол. ред. О. І. Чередниченко]. – К. : КНУ імені Тараса Шевченка, 2002. – Вип. 32–33. – С. 79–84.
7. Гаврюшин Н. К. Самопознание как таїнство : Заметки о русской религиозной антропологии / Н. К. Гаврюшин // Вопросы философии. – М. : Прогресс, 1996. – № 5. – С. 140–162.
8. Гадомский А. К. О лакунах в системе лингвистической науки: проблема взаимодействия языка и религии / А. К. Гадомский // Культура народов Причерноморья : [науч. журнал]. – Симферополь : Межвузовский центр “Крым”, 2004. – № 49. – Т. 1. – С. 164–167.
9. Гадомский А. К. Теолингвистика : история вопроса / А. К. Гадомский // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского / [отв. ред. Н. В. Багранов]. – Симферополь : КРП “Изд-во Крымучпедгиз”, 2005. – Т. 18. – Вып. 1. – С. 16–26.
10. Гинкель А. Миссиология : [учебное пособие] / Александр Гинкель. – М. : Миссионерский отдел Русской Православной Церкви, 2010. – 400 с.
11. Городяненко В. Г. Социальна антропология : [учебное пособие] / В. Г. Городяненко, С. В. Легеза. – Днепропетровск : Изд-во ДНУ, 2004. – 438 с.
12. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Тён Адрианус ван Дейк ; [сост. В. В. Петровна ; отв. ред. В. И. Герасимова ; пер. с англ.] . – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.

13. Зуев М. Б. Лингвориторика интертекста в переводном американском проповедническом дискурсе как метафизическом дискурсе успеха : дис. … канд. филол. наук : 10.02.19 / Зуев Михаил Борисович. – Сочи, 2009. – 242 с.
14. Зырянов О. В. Классическая словесность и религиозный дискурс : проблемы аксиологии и поэтики : [сб. науч. ст.] / О. В. Зырянов, Е. К. Социна, Н. В. Пращерук ; [отв. ред. О. В. Зырянов]. – Екатеринбург : Уральский гос. ун-т, 2007. – 348с.
15. Иванов С. А. Византийское миссионерство : Можно ли сделать из – "варвара" христианина? / Сергей Аркадьевич Иванов. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 375 с.
16. Камчацький І. Сучасна наукова психологія та православна духовна традиція : змістовний діалог [Електронний ресурс] / Ігнатій Камчацький. – М. : Благовест, 2010. – Режим доступу : www.blagovest-info.ru
17. Карасик В. И. О категориях дискурса [Электронный ресурс] / В. И. Карасик // Проблемы лингвокультурологии и теории дискурса : [сб. ст.] / [отв. ред. В. И. Карасик, Н. А. Красавский]. – Волгоград : Парадигма, 2006. – Режим доступа : http://homepages.tversu.ru/~ips/JubKaras.html
18. Карасик В. И. Религиозный дискурс / В. И. Карасик // Языковая личность : проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики : [сб. ст.] / [отв. ред. В. И. Карасик, Н. А. Красавский]. – Волгоград : Перемена, 1999. – С. 5–19.
19. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / Владимир Ильич Карасик. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.
20. Карвер В. О. Миссионерство и промисел Божий / Вильям Оуен Карвер. – М. : Логос, 1993. – 191 с.
21. Коліщук Д. М. До проблеми типології дискурсу / Д. М. Коліщук // Дискурсознавство. Текстологія / [гол. ред. Г. Л. Аркушин]. – Луцьк : ВДУ імені Лесі Українки, 2007. – Вип. 4. – С. 50–52.
22. Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации : [курс лекций] / Виктория Владимировна Красных. – М. : Гнозис, 2001. – 270 с.
23. Кроссман А. Джеймс Фрезер : Миссионер среди народов Тибета / Айлен Кроссман. — Bielefeld : CLV, 2002. – 208 с.
24. Культурология. XX век : в 2-х т. : [словарь] / [сост. и гл. ред. А. Я. Левит]. – СПб. : Университетская книга ; ООО "Алетейя", 1997 . – Т II. – 447 с.
25. Лебедев А. В. Проповедь в библейском контексте (на примере нагорной проповеди Иисуса Христа) / А. В. Лебедев // Лингвистические и экстралингвистические проблемы коммуникации : теоретические и прикладне аспекты : [сб. нач. тр.] / [отв. ред. К. Б. Свойкин]. – Саранск : Изд-во Мордовского ун-та, 2009. – Вып. 7. – С. 11–15.
26. Левшун Л. В. Проповедь как жанр литературы : (На материале проповидей в рукописних и старопечатных сборниках) : автореф. дис. … канд. филол. наук : спец. 10.01.01 "Русская литература" / Л. В. Левшун. – М., 1992. – 20 с.
27. Мак-Гавран Д. Закономерности роста церкви / Дональд Мак-Гавран. – СПб. : Христианское общество "Библия для всех", 1994. – 164 с.
28. Малин И. Современная протестантская проповедь как интертекст [Электронный ресурс] / И. Малин // Блог Игоря Малина. – Режим доступа : http://igormalin.blogspot.com/2012/03/blog-post_26.html
29. Матковська М. Категорії "Своє-Чуже" та "Ми-Вони" в англомовному політичному дискурсі [Електронний ресурс] / М. Матковська. – Режим доступу : http://oldenglish.at.ua/Matkovska_M.pdf
30. Мечковская Н. Б. Язык и религия : лекции по филологии и истории религии / Нина Борисовна Мечковская. – М. : Агентство "ФАИР", 1998. – 264 с.
31. Очередько Ю. В. Когнитивно-семантические, жанровые и стилистические характеристики англоязычного религиозно-популярного дискурса : дис. … канд. филол. наук : 10.02.19 / Очередько Юлия Владимировна. – Астрахань, 2010. – 199 с.

32. Поселянин Е. Н. Русские подвижники XIX столетия / Евгений Николаевич Поселянин. – М. : Терра-Книжный клуб, 2004. – 384 с.
33. Пригарина А. С. Исповедь в контексте религиозного дискурса : построение и структурные особенности : автореф. дисс. …канд. филол. наук : спец. 10.02.19 "Теория языка" / А. С. Пригарина. – Волгоград, 2012. – 20 с.
34. Прохватилова О. А. Православная проповедь и молитва как феномен современной звучащей речи : [монография] / Ольга Александровна Прохватилова. – Волгоград : Изд-во ВГУ, 1999. – 364 с.
35. Романченко Ю. В. Лингвопрагматический аспект немецкоязычного теологического дискурса : автореф. дисс. … канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Ю. В. Романченко. – М., 2008. – 22 с.
36. Самойлова А. Д. Местоимение как средство речевого воздействия миссионерской разновидности проповеднического дискурса / А. Д. Самойлова // Российский лингвистический ежегодник (Лингвистический ежегодник Сибири) / [гл. ред. Т. М. Григорьева]. – Красноярск : Сибирский федеральный ун-т, 2006. – Вып. 1(8). – С. 148–156.
37. Саракаева Э. А. Психолингвистический анализ миссионерских текстов : дисс. … канд. филол. наук : 10.02.19 / Саракаева Эллина Алиевна. – М. : МГЛУ, 2000. – 211 с.
38. Соломатин Я. И. О связи политологии и религии [Электронный ресурс] / Я. И. Соломатин // Научный общественно-политический журнал "Без темы" / [отв. ред. Д. Е. Москвин]. – Екатеринбург : Факультет политологии и социологии УрГУ, 2006. – № 1. – Режим доступа : http://beztemy.usu.ru/
39. Ульянич Г. А. Духовная проповедь как комплексній ритуальный социальной коммуникации [Электронный ресурс] / Г. А. Ульянич // Електронный журнал "Аналитика культурологии" / [отв. ред. А. П. Леонов]. – Минск : Амалфея, 2010. – Вып. 2 (17). – Режим доступа : http: // analiculturology.ru
40. Франк С. Л. Духовные основы общества. Введение в социальную философию : [монография] / Семен Людвигович Франк. – М. : Республика, 1992. – 511 с.
41. Чернобров А. А. Специфика религиозного дискурса в лингвистике [Электронный ресурс] / А. А. Чернобров // Образование и культура России в изменяющемся мире. Русский филологический портал. – Новосибирск : НГПУ, 2007. – Режим доступа : http://www.philology.ru
42. Черхава О. О. Англомовне біблійне пророцтво як різновид фідеїстичного дискурсу (на матеріалі King James Bible) : дис…. канд. філол. наук : 10.02.04 / Черхава Олеся Олегівна. – Одеса, 2011. – 222 с.
43. Чумакова К. Религиозный дискурс в массмедиа [Электронный ресурс] / К. Чумакова // Електронный журнал "Современный дискурс-анализ" / [отв. ред. Е. А. Кожемякин]. – Минск : НИУ "БелГУ", 2012. – Вып. 6. – С. 82–91. – Режим доступа : http://discourseanalysis.org/ada6/st47.shtml
44. Шевченко І. С., Морозова О. І. Проблеми типології дискурсу / І. С. Шевченко, О. І. Морозова // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / [гол. ред. І. С. Шевченко]. – Харків : Константа, 2005. – С. 233–236.
45. Шевченко М. Л. Религиозная журналистика : типы, принципы и проблемы институционализации [Электронный ресурс] / Сборник "Преодолевая государственно-конфессиональные отношения". – М. : Информационно-аналитический центр "Сова", 2004. – Режим доступа : http://www.sovacenter.ru/religion/publications/stateconfessional/2004/02/d1767/
46. Ширяева Т. А. Общекультурные и институциональные особенности дискурса [Электронный ресурс] / Т. А. Ширяева // Портал журнала "Знание. Понимание. Умение". – М. : МГУ, 2007. – № 4. – Режим доступа : http://www.zpu-journal.ru
47. Яницкий Л. С. О молитвенном дискурсе в лирике XX века / Л. С. Яницкий // Новый филологический вестник / [гл. ред. Е. И. Пивовар]. – М. : Издательство РГГУ, 2006. – № 2. – С. 85–92.

48. Ясиновская Е. Г. О специфике религиозного дискурса / Е. Г. Ясиновская // Вестник Московского государственного лингвистического университета / [гл. ред. И. И. Халеева]. – М. : ФГБОУ ВПО МГЛУ, 2011. – Вып. 10 (616). – С. 179–186.
49. Bosch D. J. Believing in the Future : Toward a Missiology of Western Culture / David J. Bosch. – Philadelphia : Trinity Press International, 1995. – 69 p.
50. Bosch D. J. Transforming mission : paradigm shifts in theology of mission / D. J. Bosch // American Society of Missiology. – N. Y. : Orbis Books, 2011. – № 16. – 630 p.
51. Bühler K. The axiomatization of the language sciences / Karl Bühler. – N. Y. : Plenum, 1982. – P. 75–164.
52. Carr K. Protecting Mission Command from Information Dominance. Invited presentation to Vision / Karen Carr. – L. : Cranfield University, 2005. – 203 p.
53. Chidester D. Word and Light : Seeing, Hearing, and Religious Discourse / David Chidester. – Urbana : University of Illinois Press, 1992. – 168 p.
54. Crystal D. Linguistics, language and religion [Електронний ресурс] / David Crystal. – L. : Burns Oates, 1965. – Режим доступу : http://www.davidcrystal.com/DC_articles/Religion11.pdf
55. Downes W. Language and Religion : A Journey Into the Human Mind / William Downes. – Cambridge : Cambridge University Press, 2010. – 280 p.
56. Dueck A., Reimer K. Religious Discourse in Psychotherapy [Електронний ресурс] / A. Dueck, K. Reimer // Fuller Theological Seminary. – Passadena : Publications by the Chair of Integration, 2003. – V. 1. – № 1. – Режим доступу : http://www.fuller.edu/uploadedFiles/ Academics/School_of_Psychology/Religious%20Discourse.pdf
57. Durkheim E. The Elementary Forms of Religious Life / Emile Durkheim. – Oxford : Oxford University Press, 2001. – 358 p.
58. El-Sharif A. A linguistic study of Islamic religious discourse: conceptual metaphors in the prophetic tradition [Електронний ресурс] / Ahmad El-Sharif. – L. : Queen Mary University, 2011. – Режим доступу : https://qmro.qmul.ac.uk/jspui/bitstream/123456789/2417/1/ ElSHARIFLinguisticStudy2011.pdf
59. N. Missions and Empire. Oxford History of the British Empire Companion / Norman. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – 332 p.
60. Gill S. D. Native American religions : an introduction / Sam D. Gill. – Belmont : Wadsworth Pub., 1982. – 192 p.
61. Hall E. T. The Silent Language / Edward T. Hall. – N. Y. : Doubleday, 1959. – P. 97–99.
62. Hart A. Adrenaline and Stress : The Exciting New Breakthrough That Helps You Overcome Stress Damage / Archibald Hart. – Peabody : Christianbook, 1995. – 225 p.
63. Hellinger B. With God in mind / Bert Hellinger. – Berchtesgaden : Hellinger Publications, 2007. – 200 p.
64. Holt R. A Socio-Linguistic Approach to Religious Language [Електронний ресурс] / Ron Holt. – Australia : Australian Journal of Theology, 2006. – Ch. VI. – Режим доступу : http://aejt.com.au/__data/assets/pdf_file/0003/395193/AEJT_6.10_Holt.pdf
65. Kettell S. On the public discourse of religion : an analysis of Christianity in the United Kingdom / S. Kettell // Politics and Religion / [ed. P. A. Djupe]. – Cambridge : University of Warwick, 2009. – V. 2. – № 3. – P. 420–443.
66. Koteskey R. Psychology for Missionaries / Ronald Koteskey. – N. Y. : Wilmore, 2011. – 378 p.
67. Livingstone D. The Last Journals of David Livingstone, in Central Africa, from 1865 to His Death / David Livingstone. – Teddington : The Echo Library, 2005. – 427 p.
68. Madeleine Saint-Laurent J.-N. Apostolic Memories : Religious Differentiation and the Construction of Orthodoxy in Syriac Missionary Literature [Електронний ресурс] / Jeanne-Nicole Madeleine Saint-Laurent. – Providence : Brown University, 2009. – Режим доступу : https://repository.library.brown.edu/studio/item/bdr:90/

69. Montgomery D. J. Contemplations on the Economic Approach to Religious Behavior / D. J. Montgomery // The American economic review / [ed. D. J. Montgomery]. – Nashville : American Economic Assoc., 1996. – V. 2 (86). – P. 443–447.
70. Nissiotis N. Die Theologie der Ostkirche im ökumenischen Dialog : Kirche und Welt in orthodoxer Sicht / Nikos Nissiotis. – Stuttgart : Evangelisches Verlagswerk, 1968. – 245 S.
71. Noppen J.-P. Metaphor and Religion / J.-P. Noppen // Theolinguistics 2. Study Series of the Vrije Universiteit Brussel / [ed. J.-P. Noppen]. – Brussels : Wettelijk Depot, 1983. – № 12. – P. 57–59.
72. Plantinga A., Wolterstorff N. Faith And Rationality : Reason and Belief in God / A. Plantinga, N. Wolterstorff . – Chicago : University of Notre Dame Press, 1983. – 336 p.
73. Porter S. E. Problems in the Language of the Bible : Misunderstandings that Continue to Plague Biblical Interpretation / S. E. Porter // The Nature of Religious Language : A Colloquium / [ed. S. E. Porter]. – Sheffield : Sheffield Academic Press Ltd., 1996. – P. 20–46.
74. Reinhold N. Interpretation of Christian Ethics / Niebuhr Reinhold. – N. Y. : Harper & Brothers, 1935. – 242 p.
75. Renkema J. Introduction to discourse studies / Jan Renkema. – Amsterdam : John Benjamins Publishing, 2004. – 363 p.
76. Renn J. Rekonstruktion statt Repräsentation – Der pragmatische Realismus John Deweys und die Revision des wissenssoziologischen Konstruktivismus / J. Renn // Soziologische Revue. Wissenssoziologie / [hrsg. H. G. Soeffner, R. Herbrik]. – Konstanz : UVK , 2006. – Sonderheft 6. – S. 13–38.
77. Riley P. Explorations in the Sociology of Language and Religion – by Joshua A. Fishman and Tope Omoniyi / P. Riley // International Journal of Applied Linguistics / [ed. J. Brutt-Griffler, D. Perrin]. – Oxford : Blackwell Publishing Ltd., 2008. – V. 18. – Iss. 1. – P. 96–98.
78. Stanford Encyclopedia of Philosophy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://plato.stanford.edu/
79. Schaper J. Eschatology in the Greek Psalter / Joachim Schaper. – Tubingen : Mohr Siebeck, 1995. – 212 p.
80. The All Nations Christian Home and School Dictionary / [senior ed. M. G. Watkins, L. I. Watkins]. – Colorado Springs : All Nations Literature, 1992. – 903 p.
81. Thompson J. Missionaries to Malawi: Black Europeans or African Christians? / J. Thompson // International Bulletin of Missionary Research/ [ed. J. J. Bonk]. – Connecticut : Overseas Ministries Study Centre, 2000. – № 24 (4). – P. 168–170.
82. Thurnwald R. The Missionary's Concern in Sociology and Psychology Africa / R. Thurnwald // Journal of the International African Institute. – L. : International African Institute, 1931. – V. 4. – №. 4 – P. 418–434.
83. Ungern-Sternberg A. von. Der Missionär : Ein Roman / Alexander von Ungern-Sternberg. – Leipzig : F. U. Brodhaus, 1842. – T. 1. – 315 p.
84. Veronis L. A. Go Forth : Stories of Missions and Resurrection in Albania / Luke A. Veronis. – Ben Lomond : Conciliar Press, 2009. – 227 p.
85. Währisch-Oblau C. The Missionary Self-Perception of Pentecostal / Charismatic Church Leaders from the Global South in Europe : Bringing Back the Gospel / Claudia Währisch-Oblau. – Boston : Brill, 2009. – 428 p.
86. Wills J. E., Cranmer-Byng L. J. China and Maritime Europe, 1500–1800. Trade, Settlement, Diplomacy, and Missions / J. E. Wills., J. L. Cranmer-Byng. – Cambridge : Cambridge University Press, 2010. – 312 p.
87. Wittgenstein L. Philosophical Investigations / Ludwig Wittgenstein. – N. Y. : John Wiley & Sons, 2010. – 592 p.

Дата надходження до редакції
25.04.2013